

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej

Author: Anna Czyż

Citation style: Czyż Anna. (2015). Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej. W: M. Barański, A. Czyż, R. Rajczyk (red.), "Sądownictwo konstytucyjne w państwach Grupy Wyszehradzkiej : perspektywa politologiczno-prawna" (S. 50-66). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Rozdział czwarty

Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej

Anna Czyż

Niniejszy rozdział stanowi charakterystykę pozycji ustrojowej oraz działalności Sądu Konstytucyjnego w Republice Czeskiej, jego organizacji wewnętrznej, organów uprawnionych do wnoszenia spraw pod obrady oraz charakter i skutki orzeczeń wydawanych przez ten Sąd.

Słowa kluczowe: Republika Czeska, Sąd Konstytucyjny, skarga konstytucyjna

Pozycja ustrojowa

W Republice Czeskiej porządek konstytucyjny określa Konstytucja z 16 grudnia 1992 roku¹, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1993 roku, kiedy formalnie powstała Republika Czeska jako samodzielne państwo po rozpadzie Czechosłowacji. Część porządku konstytucyjnego w Czechach stanowi Karta Podstawowych Praw i Wolności uchwalona 9 stycznia 1991 roku². Rozdział

¹ Constitution of the Czech Republic of 16 December 1992, No. 1/1993 Sb. as amended by constitutional acts No. 347/1997 Sb., No. 300/2000 Sb., No. 395/2001 Sb., No. 448/2001 Sb., No. 515/2002 Sb., No. 319/2009 Sb., No. 71/2012 Sb. and No. 98/2013 Sb. (<http://www.usoud.cz/en/constitution-of-the-czech-republic/> lub http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Ustava_EN_ve_zneni_zak_c._98-2013.pdf (dostęp: 25.08.2014)). Dalej powołania na to źródło: Konstytucja Republiki Czeskiej z podaniem numeru ustawy; *Konstytucja Republiki Czeskiej z 16 grudnia 1992 r.* Tłum. i wstęp M. KRUK. Warszawa 2000.

² K. SKOTNICKI: *System konstytucyjny Czech*. Warszawa 2000, s. 20; Charter of Fundamental Rights and Freedoms resolution of the Presidium of the Czech National Council of 16 December 1992 on the declaration of the Charter of Fundamental Rights and freedoms as a part of

czwarty Konstytucji Republiki Czeskiej jest poświęcony władzy sądowniczej, którą sprawują w tym państwie niezawisłe sądy. System sądów tworzą: Sąd Najwyższy, Najwyższy Sąd Administracyjny, sądy główne, wojewódzkie i powiatowe. W zakres władzy sądowniczej ustawa zasadnicza Republiki Czeskiej włącza także Sąd Konstytucyjny (art. 83—89)³. Wraz z uchwaleniem wspomnianej konstytucji został zatem utworzony Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej (czes. Ústavní soud České republiky) — rok 1993 jest uznawany za początek sądownictwa konstytucyjnego w Czechach, ale korzeni tej instytucji można szukać w rozwiązaniach dziewiętnastowiecznych, sięgających tradycją do monarchii austriackiej⁴. Po I wojnie światowej w Czechosłowacji ustawa wprowadzająca konstytucję (Kartę Konstytucyjną) z 1920 roku przewidywała ustanowienie Sądu Konstytucyjnego⁵, wkrótce też została uchwalona ustawa o Sądzie Konstytucyjnym⁶. Jak się okazało, działania (od listopada 1921 roku do listopada 1931 roku) pierwszego składu sędziowskiego Sądu Konstytucyjnego zostały ocenione negatywnie („nie rozpatrzył on ani jednego przypadku niekonstytucyjności ustawy”⁷), co spowodowało, iż kolejnych sędziów powołano dopiero w 1938 roku, a ich misja szybko uległa zakończeniu⁸. Po II wojnie światowej w Czechosłowacji jeszcze 2-krotnie tworzono tę instytucję, ale różne okoliczności wpłynęły na los sądownictwa konstytucyjnego, które właściwie w powojennej, socjalistycznej Czechosłowacji nie funkcjonowało. Idea Sądu Konstytucyjnego pojawiła się w roku 1968 wraz z hasłami praskiej wiosny — okresu odwilży i podjętych prób zmiany ustroju socjalistycznego oraz demokratyzacji przez federalizację, czego efektem było uchwalenie ustawy konstytucyjnej o Federacji Czechosłowackiej, „która stanowiła obszerną nowelizację Konstytucji Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej z 1960 r.”⁹. Zakładała ona powołanie sądownictwa konstytucyjnego na szczeblu całej federacji oraz na poziomie

the constitutional order of the Czech Republic. Constitutional act No. 2/1993 Coll. as amended by constitutional act No. 162/1998 Coll. http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/Listina_English_version.pdf (dostęp: 25.08.2014).

³ Konstytucja Republiki Czeskiej; *Konstytucja Republiki Czeskiej*. Tłum. M. KRUK. Warszawa 1994. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/czechy-a-r4.html> (dostęp: 25.08.2014); K. SKOTNICKI: *System konstytucyjny...*, s. 53.

⁴ S. GRABOWSKA: *Sądy konstytucyjne w wybranych państwach europejskich*. Rzeszów 2008, s. 45.

⁵ Ustawa nr 121 z 29 lutego 1920 r.; M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej*. W: *Sądy konstytucyjne w Europie*. T. 2. Red. J. TRZCIŃSKI. Warszawa 1997, s. 66.

⁶ Ustawa nr 162 z 9 marca 1920 r.; M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 66.

⁷ M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 68.

⁸ *History of the Constitutional Court of the Czech Republic*. <http://www.usoud.cz/en/history/> (dostęp: 25.08.2014).

⁹ Ustawa nr 43. Constitutional Act Dated October 27, 1968 on the Czechoslovak Federation. http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/History/Constitutional_act_1948.pdf (dostęp: 25.08.2014); M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 68.

republikańskim (wspomniana ustawa konstytucyjna nadawała Słowacji i Czechom status suwerennych republik tworzących federację — Czechosłowacką Socjalistyczną Republikę Federacyjną), jednak z różnych względów zapisy te nie zostały wcielone w życie i Sąd ten nie zaczął funkcjonować¹⁰. Zmiany ustrojowe okresu „aksamitnej rewolucji” w Czechosłowacji w 1989 roku, które utorowały drogę dla demokratycznego państwa prawnego, miały także wpływ na sytuację sądownictwa konstytucyjnego. Okazało się, iż w nowej rzeczywistości politycznej znalazło się miejsce dla instytucji służącej do ochrony praw i wolności obywatelskich, zwłaszcza że na początku 1991 roku uchwalona została wspomniana Karta Podstawowych Praw i Wolności. W odpowiedzi 27 lutego 1991 roku uchwalono ustawę konstytucyjną o Sądzie Konstytucyjnym Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej¹¹, na podstawie której powstał Sąd Konstytucyjny jako sądowy organ ochrony konstytucyjności z siedzibą w Brnie. Sąd składał się z 12 sędziów powoływanych przez prezydenta na okres 7-letniej kadencji. Rozpad Czechosłowacji, który nastąpił z dniem 31 grudnia 1992 roku, położył także kres działania ostatniego na terenie Czechosłowacji Sądu Konstytucyjnego. Tym razem, mimo że Sąd ten działał rok (od 31 stycznia do 31 grudnia 1992 roku)¹², jego działalność odznaczała się dużą aktywnością, a to przełożyło się na rozwój sądownictwa konstytucyjnego i doktryny prawnej w dwóch suwerennych państwach powstałych po rozpadzie Czechosłowacji — Republiki Słowackiej i Republiki Czeskiej.

Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej pojawił się w systemie organów państwowych z chwilą wejścia w życie Konstytucji Republiki Czeskiej, co stało się z dniem 1 stycznia 1993 roku. Ustawa o Sądzie Konstytucyjnym Republiki Czeskiej została uchwalona 16 czerwca 1993 roku¹³, a obowiązywać zaczęła 1 lipca 1993 roku. Sąd, którego siedzibę ustanowiono w Brnie, rozpoczął swoją działalność z chwilą powołania przez Prezydenta Václava Havla 12 (spośród 15) sędziów, co nastąpiło 15 lipca 1993 roku. Wówczas sędziowie złożyli na ręce Prezydenta ślubowanie (wkrótce też Prezydent mianował pozostałych 3 sędziów), a 26 lipca 1993 roku odbyło się pierwsze posiedzenie plenarne Sądu Konstytucyjnego¹⁴.

¹⁰ M. BORSKI: *Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej*. Sosnowiec 2009, s. 24–26.

¹¹ Ustawa nr 91. Constitutional Act dated February 27, 1991 on the Constitutional Court of the Czech and Slovak Federal Republic. http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/History/Constitutional_act_1991.pdf (dostęp: 25.08.2014).

¹² M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 73.

¹³ Ustawa nr 182. Constitutional Court Act of 16 June 1993 as amended by Acts No. 331/1993 Sb., No. 236/1995 Sb., No. 77/1998 Sb., No. 18/2000 Sb., No. 132/2000 Sb., No. 48/2002 Sb., No. 202/2002 Sb., No. 320/2002 Sb., No. 114/2003 Sb., No. 83/2004 Sb., No. 120/2004 Sb., No. 234/2006 Sb., No. 342/2006 Sb., No. 227/2009 Sb., No. 404/2012 Sb., and No. 275/2012 Sb. http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/Constitutional_court_act.pdf (dostęp: 25.08.2014). Dalej powołania na to źródło: ustawa o SK.

¹⁴ *History of the Constitutional Court of the Czech Republic...*; S. GRABOWSKA: *Sądy konstytucyjne...*, s. 47.

W skład Sądu Konstytucyjnego Republiki Czeskiej wchodzi 15 sędziów powoływanych na 10 lat z możliwością reelekcji przez prezydenta, za zgodą Senatu. Sędzią może zostać obywatel o nieskazitelnym charakterze, posiadający prawo wybieralności do Senatu (ukończone 40 lat), wyższe wykształcenie prawnicze i 10 lat praktyki w zawodzie prawniczym¹⁵. Sędziowie w wykonywaniu swej funkcji są niezawisli, przysługuje im immunitet, podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz obejmuje ich zasada niepołączalności funkcji z innymi funkcjami (m.in. z funkcją prezydenta, członka parlamentu) lub działalnością polityczną (członkostwo w partii politycznej lub ruchach politycznych). Sędzia Sądu Konstytucyjnego nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez zgody Senatu oraz nie podlega ściganiu za popełnione wykroczenia, a można go zatrzymać tylko w wypadku ujęcia go podczas popełnienia czynu karalnego lub bezpośrednio po nim¹⁶.

Funkcja sędziego Sądu Konstytucyjnego wygasa w następujących przypadkach:

- 1) złożenia rezygnacji na ręce prezydenta,
- 2) upływu kadencji, na którą został mianowany,
- 3) utraty biernego prawa wyborczego do Senatu,
- 4) uprawomocnienie się wyroku skazującego sędziego za czyn karalny popełniony umyślnie,
- 5) podjęcie przez Sąd Konstytucyjny uchwały o wygaśnięciu funkcji sędziego w wyniku przeprowadzonego postępowania dyscyplinarnego¹⁷.

Sąd składa się z przewodniczącego, 2 wiceprzewodniczących oraz sędziów. Przewodniczącego i wiceprzewodniczących Sądu Konstytucyjnego mianuje prezydent spośród sędziów Sądu Konstytucyjnego. Obecnie (od 6 sierpnia 2003 roku) przewodniczącym Sądu Konstytucyjnego jest JUDr. Pavel Rychetský, który został ponownie wybrany na to stanowisko w sierpniu 2013 roku (pierwszym przewodniczącym Sądu Konstytucyjnego w latach 1993—2003 był JUDr. Zdeněk Kessler, a następnie przez 5 miesięcy w 2003 roku UDr. Miloš Holeček)¹⁸. Do zadań przewodniczącego należy reprezentowanie Sądu Konstytucyjnego na zewnątrz, administrowanie jego działalnością, zwoływanie posiedzeń plenarnych, ustalanie porządku ich obrad, wyznaczanie przewodniczących składów orzekających — senatów, oraz wykonywanie innych, powierzonych mu przez ustawę zadań i obowiązków¹⁹.

¹⁵ Art. 84 Konstytucji Republiki Czeskiej.

¹⁶ Art. 86 Konstytucji Republiki Czeskiej.

¹⁷ § 7 ustawy o SK.

¹⁸ Current Justices and Court Officials: JUDr. Pavel Rychetský. [http://www.usoud.cz/en/current-justices-and-court-officials/?tx_odjudges\[detail\]=32&cHash=3e15954e570e5bb16663fe47a9388a4c](http://www.usoud.cz/en/current-justices-and-court-officials/?tx_odjudges[detail]=32&cHash=3e15954e570e5bb16663fe47a9388a4c) (dostęp: 13.09.2014).

¹⁹ § 3 ust. 1 ustawy o SK.

Każdemu sędziemu przydziela się co najmniej jednego asystenta, którego powołuje i odwołuje przewodniczący Sądu Konstytucyjnego na wniosek sędziego, dla którego asystent ma być przydzielony. Sąd może orzekać w pełnym składzie (plenum) lub w węższych składach orzekających, zwanych senatami. Istotą tego rozwiązania jest ustawowe wyliczenie katalogu spraw, które wymagają rozpatrzenia w pełnym składzie oraz pozostałe sprawy, rozpatrzenie których pozostawia się węższym składom orzeczniczym (senatom)²⁰. Sąd Konstytucyjny tworzy 4 senaty, w każdym z nich zasiada 3 sędziów (ani przewodniczący, ani wiceprzewodniczący nie mogą być ich stałymi członkami).

Pozycję ustrojową Sądu Konstytucyjnego w Republice Czeskiej wyznacza kilka podstawowych zasad. Przede wszystkim został on włączony do czeskiego porządku konstytucyjnego jako część władzy sądowniczej. Nie należy on jednak do systemu sądów powszechnych, lecz stanowi odrębny i samoistny organ określony przez Konstytucję jako „sądowy organ ochrony konstytucyjności”²¹. Zajmuje on zatem szczególną pozycję jedyne go organu sądowego odpowiedzialnego za kontrolę konstytucyjności aktów prawnych oraz jedyne go „skoncentrowanego i wyspecjalizowanego organu sądownictwa konstytucyjnego”²². Kolejną cechą charakteryzującą Sąd Konstytucyjny jest jego niezawisłość, co wynika z jednej strony z przepisu Konstytucji mówiącego, że „władzę sądowniczą wykonują w imieniu Republiki niezawisłe sądy”²³, z drugiej strony, z niezawisłości sędziów w wykonywaniu ich funkcji. Cecha ta oznacza „wyłączenie sądów spod bezpośredniej ingerencji ośrodków decyzyjnych i prezentowanych przez nie stanowisk, opinii i poglądów. [...] Na działalność sądów nie powinna w żadnym wypadku wpływać doraźna konfiguracja sił politycznych, stanowiąca efekt wyborów i decydująca o politycznym obliczu legislatury i egzekutywy. Niezawisłość władzy sądowniczej wiąże się przede wszystkim z jej niezależnością od władzy ustawodawczej i wykonawczej”²⁴. Ważnymi cechami są również ostateczność (orzeczenia Sądu Konstytucyjnego nie podlegają uchyleniu, nie przysługuje w stosunku do nich żaden środek odwoławczy) oraz powszechnie wiążący charakter orzeczeń Sądu Konstytucyjnego²⁵, a także uprawnienie kasacyjne (Sąd Konstytucyjny może swoim orzeczeniem uchylić ostateczne orzeczenie organu władzy publicznej), co ma znaczenie też dla określenia stosunku pomiędzy sądownictwem powszechnym a konstytucyjnym — Sąd Konstytucyjny w zakresie swoich kompetencji jest sądem wyższego rzędu nawet dla Sądu Najwyższego (organu naj-

²⁰ M. BORSKI: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 63.

²¹ Art. 83 Konstytucji Republiki Czeskiej.

²² M. BORSKI: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 36.

²³ Art. 81 Konstytucji Republiki Czeskiej.

²⁴ A. ANTOSZEWSKI: *Władza sądownicza w Europie Środkowej i Wschodniej*. W: *Systemy polityczne Europy Środkowej i Wschodniej. Perspektywa porównawcza*. Red. A. ANTOSZEWSKI. Wrocław 2006, s. 234.

²⁵ M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 82.

wyższego rzędu w systemie organizacyjnym sądownictwa powszechnego). Jak pisze Maciej Borski, „świadczy o tym fakt, iż Sąd Konstytucyjny pierwszej kadencji (1993—2003) uchylił 90 orzeczeń Sądu Najwyższego”²⁶. Zadaniem Sądu Konstytucyjnego „jest dbanie o to, aby podczas wykonywania kompetencji przez sądy powszechne nie dochodziło do naruszenia konstytucyjnie zagwarantowanych praw i wolności”²⁷.

Sąd Konstytucyjny w Czechach nie posiada uprawnień do wstępnej (uprzedniej) kontroli konstytucyjności aktów normatywnych, wszystkie formy kontroli abstrakcyjnej sprawowane przez ten Sąd należą do form kontroli następczej. Zgodnie z definicją kontroli abstrakcyjnej „jest ona prowadzona przez Sąd Konstytucyjny wobec aktów normatywnych w oderwaniu od ich stosowania, jedynie w celu eliminacji z porządku prawnego aktów z konstytucją sprzecznych”²⁸.

Mówiąc o pozycji ustrojowej Sądu Konstytucyjnego, należy mieć na uwadze relacje pomiędzy władzą sądowniczą, której Sąd ten jest częścią, a władzą ustawodawczą i wykonawczą w układzie trójpodziału władzy jako podstawy demokratycznego państwa prawa. Gwarancją realizacji zasady rządów prawa i podziału władz jest polityczna niezależność sądów i osobista niezawisłość sędziów oraz wyposażenie władzy sądowniczej (niezależnej od aktualnego układu sił w parlamencie i rządzie) w możliwość oddziaływania na legislatywę i egzekutywę i ich hamowania²⁹. Wzajemne relacje pomiędzy Sądem Konstytucyjnym a władzą ustawodawczą w Czechach, czyli dwuizbowym parlamentem składającym się z Izby Poselskiej i Senatu, dotyczą orzekania przez ten Sąd o uchyleniu ustaw uchwalanych przez parlament lub ich poszczególnych postanowień, jeśli są niezgodne z porządkiem konstytucyjnym. Obejmują one także wyrażenie zgody przez Senat na powołanie przez prezydenta sędziów Sądu Konstytucyjnego oraz wyrażenie zgody Senatu na ściganie sędziego tego Sądu³⁰. Z kolei wzajemne relacje pomiędzy Sądem Konstytucyjnym a władzą wykonawczą mieszczą się w ramach systemu hamulców i równowagi jako cechy systemu parlamentarnego i obejmują z jednej strony prezydenckie uprawnienia kreacyjne (powoływanie sędziów Sądu Konstytucyjnego za zgodą Senatu oraz przewodniczącego i 2 zastępców przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego jako wyłączna kompetencja prezydenta), a z drugiej strony, uprawnienie prezydenta do wniesienia wniosku do Sądu Konstytucyjnego o uchylenie ustawy lub jej poszczególnych postanowień³¹.

²⁶ M. BORSKI: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 37.

²⁷ *Ibidem*, s. 41.

²⁸ S. GRABOWSKA: *Sądy konstytucyjne...*, s. 55.

²⁹ A. ANTOSZEWSKI: *Władza sądownicza...*, s. 231.

³⁰ Art. 84 i 86 Konstytucji Republiki Czeskiej.

³¹ M. BORSKI: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 48—52.

Organy uprawnione do wnoszenia spraw

Kompetencje Sądu Konstytucyjnego w Czechach są szerokie i zostały wyraźnie wymienione w konstytucji, a wyliczenie to ma charakter wyczerpujący, co oznacza, że nowe zadania mogą zostać mu powierzone tylko w drodze zmiany konstytucji. Zgodnie więc z artykułem 87 Konstytucji Republiki Czeskiej do kompetencji Sądu Konstytucyjnego w tym państwie należy orzekanie:

- 1) o uchyleniu ustaw lub ich poszczególnych postanowień, jeżeli są one sprzeczne z porządkiem konstytucyjnym,
- 2) o uchyleniu innych przepisów prawnych lub ich poszczególnych postanowień, jeżeli są one sprzeczne z porządkiem konstytucyjnym lub ustawą,
- 3) o skardze konstytucyjnej organu przedstawicielskiego samorządowego kraju³² na niezgodną z ustawą ingerencję państwa,
- 4) o skardze konstytucyjnej na prawomocne rozstrzygnięcie lub naruszenie przez organy władzy publicznej konstytucyjnie zagwarantowanych podstawowych praw i wolności,
- 5) o środkach odwoławczych od decyzji w sprawie weryfikacji wyboru posła lub senatora,
- 6) w przypadku wątpliwości w sprawie utraty prawa wybieralności lub niepołączalności funkcji (zgodnie z art. 25) posła lub senatora,
- 7) o oskarżeniu konstytucyjnym Senatu przeciw prezydentowi w myśl art. 65, § 2,
- 8) o wniosku prezydenta w sprawie uchylenia uchwały Izby Poselskiej i Senatu stwierdzającej niemożność wykonywania funkcji przez prezydenta w myśl art. 66,
- 9) o postanowieniach niezbędnych dla wykonania orzeczenia sądu międzynarodowego, które jest wiążące dla Republiki Czeskiej, jeżeli nie można go wykonać inaczej,
- 10) o tym, czy decyzja o rozwiązaniu partii politycznej lub inne rozstrzygnięcie dotyczące działalności partii politycznej jest zgodne z ustawami konstytucyjnymi lub innymi ustawami,
- 11) o sporach kompetencyjnych między organami państwowymi i organami samorządu terytorialnego, jeżeli zgodnie z ustawą nie należy to do właściwości innego organu,
- 12) o zgodności umowy międzynarodowej, na której ratyfikację musi wyrazić zgodę parlament (zgodnie z art. 10a i 49), z porządkiem konstytucyjnym i to przed jej ratyfikacją³³.

³² Przedstawicielstwo krajowe w wyższej jednostce samorządu terytorialnego.

³³ Art. 87 Konstytucji Republiki Czeskiej.

Ustawa o Sądzie Konstytucyjnym określa z kolei organy uprawnione do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania przed Sądem Konstytucyjnym. I tak zgodnie z § 64 wspomnianej ustawy o Sądzie Konstytucyjnym uprawnieni do złożenia wniosku są:

- 1) w przypadku wniosku o uchylenie ustawy lub jej poszczególnych postanowień:
 - prezydent,
 - grupa co najmniej 41 posłów lub grupa co najmniej 17 senatorów,
 - senat (jeden ze składów orzekających) Sądu Konstytucyjnego w związku z rozstrzygnięciem skargi konstytucyjnej,
 - rząd w myśl postanowień § 118,
 - wnioskodawca skargi konstytucyjnej w myśl postanowień § 74 i 119 ustawy.
- 2) w przypadku wniosku o uchylenie innego przepisu prawnego lub jego poszczególnych postanowień:
 - rząd,
 - grupa co najmniej 25 posłów lub co najmniej 10 senatorów,
 - senat (jeden ze składów orzekających) Sądu Konstytucyjnego w związku z rozstrzygnięciem skargi konstytucyjnej,
 - wnioskodawca skargi konstytucyjnej w myśl postanowień § 74 i 119 ustawy,
 - organ przedstawicielski samorządowego kraju (wyższego szczebla samorządu terytorialnego),
 - Rzecznik Praw Obywatelskich,
 - minister spraw wewnętrznych w sprawach dotyczących wniosków o uchylenie aktów prawa miejscowego wydawanych przez organy jednostek samorządu terytorialnego w myśl postanowień ustaw samorządowych,
 - właściwy minister lub inny centralny urząd administracji w przypadku wniosków o uchylenie decyzji organów samorządowego kraju lub miasta stołecznego Pragi, w myśl postanowień ustaw samorządowych,
 - dyrektor urzędu regionalnego w przypadku wniosków o uchylenie decyzji organów gminy, w myśl postanowień ustaw samorządowych,
 - organ przedstawicielski gminy w przypadku wniosków o uchylenie decyzji organów samorządowego kraju, na którego terytorium owa gmina leży.
- 3) Sąd w związku ze swoją działalnością orzeczniczą³⁴.

Postępowanie przed Sądem Konstytucyjnym wszczynane zostaje z chwilą doręczenia wniosku, który podlega wstępnej ocenie z punktu widzenia formalnego przez sędziego sprawozdawcę lub asystenta sędziego. Jeżeli wniosek nie został oddalony, w sprawie prowadzona jest rozprawa, którą w zależności od składu

³⁴ § 64 ustawy o SK.

orzekającego (Sąd Konstytucyjny orzeka w pełnym składzie lub jako senat) kieruje przewodniczący Sądu Konstytucyjnego (lub jego zastępca) albo przewodniczący senatu (lub najstarszy wiekiem członek senatu). Prowadzone jest postępowanie dowodowe, a po zamknięciu przewodu sądowego dany skład orzekający udaje się na tajną naradę i głosowanie (wymagane jest odpowiednie kworum, a w zależności od rodzaju sprawy wymagana jest odpowiednia większość). Sąd Konstytucyjny o istocie sprawy rozstrzyga orzeczeniem, a w pozostałych sprawach uchwałą. Zarówno orzeczenia, jak i uchwały muszą być uzasadnione i muszą zawierać pouczenie, że nie przysługuje od nich odwołanie (orzeczenie można zaskarżyć do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w trybie tzw. skargi indywidualnej)³⁵. Orzeczenia podlegają publikacji, ich ogłoszenia dokonuje się w Dzienniku Ustaw Republiki Czeskiej.

Dwoma najważniejszymi płaszczyznami działalności Sądu Konstytucyjnego w Czechach są uprawnienia do orzekania po pierwsze o niekonstytucyjności norm prawnych (Sąd orzeka o uchyleniu norm), po drugie — o naruszeniu praw i wolności obywateli (rozstrzyganie skarg konstytucyjnych). Trzecia płaszczyzna uprawnień Sądu Konstytucyjnego obejmuje jego kompetencje związane z różnymi aspektami funkcjonowania organów państwa, czyli m.in. rozstrzyganie sporów kompetencyjnych między organami państwowymi i organami jednostek samorządu terytorialnego, orzekanie w sprawach związanych z mandatem posła i senatora czy orzekanie w kwestii oskarżenia prezydenta przez Senat.

Zadaniem Sądu Konstytucyjnego jest kontrola konstytucyjności norm prawnych w hierarchicznym systemie aktów prawnych, w którym na czele stoi konstytucja (zmieniana lub uzupełniana tylko w drodze ustaw konstytucyjnych). Niższą od Konstytucji Republiki Czeskiej rangę mają ratyfikowane umowy międzynarodowe o prawach i podstawowych wolnościach człowieka (ich ratyfikacja wymaga zgody większości 3/5 głosów wszystkich posłów i większości 3/5 głosów wszystkich senatorów). Kolejny szczebel stanowią ustawy, akty z mocą ustawy wydawane przez Senat (w sytuacjach szczególnych, a ich materia ma ograniczony charakter) oraz umowy międzynarodowe uchwalane przez parlament w trybie ustawowym. Następne w hierarchii są akty administracji o charakterze wykonawczym — prawo do ich wydawania należy do rządu (rozporządzenia), ministerstw, innych urzędów administracji i organów jednostek samorządu terytorialnego (akty prawa wewnętrznego)³⁶. Sąd Konstytucyjny orzeka o uchyleniu norm, które uzna za niezgodne z normami wyższymi w ramach określonego schematu hierarchiczności aktów prawnych. Czechy są więc przykładem państwa, w którym ochroną konstytucyjności prawa zajmuje się wyodrębniony trybunał, co prezentuje scentralizowany model kontroli w przeciwieństwie do modelu zdecentralizowanego, w którym kontrola ta jest prowadzona przez sądy

³⁵ M. BORSKI: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 120.

³⁶ M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 81.

powszechne. Istotą modelu scentralizowanego jest powierzenie abstrakcyjnej kontroli norm Sądowi Konstytucyjnemu — „abstrakcyjność kontroli polega na tym, że jej skutkiem jest całkowite unieważnienie aktu (lub określonego przepisu) uznanego za sprzeczny z konstytucją. Oznacza to niemożność stosowania go w jakiegokolwiek sprawie, a nie tylko w tej, której bezpośrednio dotyczy”³⁷.

Zadaniem Sądu Konstytucyjnego w Czechach jest rozstrzygnięcie skarg konstytucyjnych. Skarga konstytucyjna, z jednej strony uznawana jest za „dowód demokratyzacji systemu kontroli konstytucyjnej i jedną z podstawowych gwarancji koncepcji państwa prawnego”³⁸, z drugiej jednak strony wprowadzenie skargi w szerokim zakresie może doprowadzić do nadmiernego przeciążenia wokandy sądów konstytucyjnych. Czescy decydenci uznali, że Republika Czeska po doświadczeniach z czasów istnienia byłego bloku socjalistycznego (w ramach Czechosłowacji), wchodząc na drogę demokracji, powinna stać przede wszystkim na straży przestrzegania praw i wolności człowieka i dać obywatelowi możliwość domagania się przestrzegania tych praw przed właściwym organem. Skarga konstytucyjna to „środek prawny przysługujący w Republice Czeskiej każdemu, kto uważa, iż zostały naruszone jego konstytucyjnie zagwarantowane prawa i podstawowe wolności, umożliwiające jednostce wszczęcie postępowania przed Sądem Konstytucyjnym w celu ochrony tych praw i wolności”³⁹. Czeska konstytucja przewiduje następujące rodzaje skargi konstytucyjnej:

- 1) skargę wniesioną przez organy przedstawicielskie jednostek samorządu terytorialnego (gminy oraz samorządowego kraju) na niezgodną z ustawą ingerencję państwa w ich działanie,
- 2) skargę powszechną (wniesioną przez osoby fizyczne lub prawne) na prawomocne rozstrzygnięcie lub naruszenie przez organy władzy publicznej konstytucyjnie zagwarantowanych podstawowych praw i wolności,
- 3) skargę partii politycznej na niezgodność z prawem decyzji o jej rozwiązaniu lub innej decyzji, która dotyczy jej działalności.

Przed złożeniem skargi wnioskodawca musi jednak wyczerpać wszystkie środki procesowe przewidziane w czeskim prawie dla ochrony swoich praw.

Sąd Konstytucyjny w Czechach orzeka o odpowiedzialności prezydenta za zdradę stanu, poważne naruszenie Konstytucji lub innej części porządku konstytucyjnego na podstawie oskarżenia wysuniętego przez Senat i potwierdzonego zgodą Izby Poselskiej⁴⁰. Przez zdradę stanu Konstytucja rozumie jakkolwiek działalność prezydenta wymierzoną w suwerenność i integralność Republiki oraz jej demokratyczny porządek. Wniosek oskarżający prezydenta w proce-

³⁷ A. ANTOSZEWSKI: *Władza sądownicza...*, s. 237.

³⁸ R.R. LUDWIKOWSKI: *Prawo konstytucyjne porównawcze*. Toruń 2000, s. 158.

³⁹ P. TULEJA, W. WRÓBEL: *Skarga konstytucyjna przed czeskim sądem konstytucyjnym*. „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 3 (20), s. 12.

⁴⁰ Taką treść otrzymał art. 65 ust. 2 Konstytucji Republiki Czeskiej na mocy nowelizacji z 8 marca 2013 r.

durze odpowiedzialności konstytucyjnej wymaga dla swojej ważności zgody Senatu potwierdzonej większością 3/5 głosów obecnych senatorów oraz zgody Izby Poselskiej potwierdzonej większością 3/5 głosów wszystkich posłów. Jeśli Izba Poselska nie potwierdzi oskarżenia Senatu w ciągu 3 miesięcy od podjęcia uchwały przez Senat, oskarżenie uznaje się za nieważne⁴¹. We wniosku Senatu zawierającym oskarżenie głowy państwa musi zostać określone w sposób precyzyjny zachowanie prezydenta, które doprowadziło do zdrady stanu oraz podane dowody świadczące o jego winie⁴². Sąd Konstytucyjny rozpatruje taki wniosek w pierwszej kolejności.

Orzeczenie Sądu Konstytucyjnego może potwierdzić zasadność złożonego wniosku o dopuszczenie się przez prezydenta zdrady stanu lub oczyścić go z zarzutów. W razie stwierdzenia zdrady stanu na mocy orzeczenia Sądu Konstytucyjnego prezydent traci urząd i zdolność ponownego ubiegania się o niego⁴³. W praktyce omówiona procedura znalazła zastosowanie w roku 2013 (jeszcze na postawie pierwotnych zapisów Konstytucji Republiki Czeskiej, gdzie do postawienia prezydenta przed Sądem Konstytucyjnym wymagana była wyłącznie zgoda Senatu). Pewne próby były podejmowane wcześniej, jak chociażby zainicjowanie zbierania podpisów pod wnioskiem przeciwko Prezydentowi Václavowi Klausowi w 2004 roku, kiedy „zarzucano mu opieszałość podczas procedury mianowania nowych sędziów Sądu Konstytucyjnego, co spowodowało kryzys działalności Sądu (delikt konstytucyjny w postaci zaniechania)”⁴⁴. Ponownie ustne komentarze krytyki pod adresem V. Klause pojawiły się w 2009 roku, kiedy Prezydent wahał się i zwlekał z ratyfikacją traktatu lizbońskiego, reformującego instytucje Unii Europejskiej, której Czechy są członkiem od 1 maja 2004 roku⁴⁵ (podstawą zachowania Prezydenta były obawy przed roszczeniami Niemców sudeckich wysiedlonych i wywłaszczonych z Czechosłowacji po II wojnie światowej na podstawie dekretów ówczesnego Prezydenta Czechosłowacji Edvarda Beneša).

Czeski Senat (zdominowany przez polityków opozycyjnej lewicy, czyli zwłaszcza Czeskiej Partii Socjaldemokratycznej) zainicjował procedurę odwołania Prezydenta Czech V. Klause w marcu 2013 roku, zarzucając mu zdradę stanu. Oskarżenie wobec Prezydenta senatorowie poparli stosunkiem głosów 38 : 30, a podstawą do jego wysunięcia był zarzut o zdradę stanu poprzez

⁴¹ Art. 65 ust. 3 Konstytucji Republiki Czeskiej.

⁴² M. GRANAT: *Zakres kompetencji sądów konstytucyjnych państw Europy Środkowej i Wschodniej w „innych sprawach”*. „Przegląd Sejmowy” 2001, nr 4 (45), s. 116.

⁴³ Art. 65 ust. 2 Konstytucji Republiki Czeskiej.

⁴⁴ *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Republice Czeskiej*. W: *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*. Red. S. GRABOWSKA, R. GRABOWSKI. Toruń 2010, s. 108–109.

⁴⁵ T. BIELECKI: *Czechy opóźniają lizboński kalendarz*. Gazeta.pl 23.10.2009. http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114881,7174723,Czechy_opozniaja_lizbonski_kalendarz.html (dostęp: 3.09.2014).

decyzję o amnestii wobec więźniów, którą V. Klaus ogłosił w przemówieniu norowocznym z okazji 20. rocznicy podziału Czechosłowacji⁴⁶, a weszła ona w życie na początku 2013 roku. Na podstawie wspomnianej amnestii z więzień zostało wypuszczonych około 1/3 więźniów, co wywołało falę krytyki i niezadowolenia, oponenti zarzucali Prezydentowi, że wypuścił na wolność swoich znajomych z elit politycznych i gospodarczych⁴⁷. Ponadto wśród zarzutów stawianych Prezydentowi senatorowie uwzględnili obok amnestii także opóźnienia w podpisywaniu umów międzynarodowych, w tym z Unią Europejską (m.in. nie podpisał unijnego traktatu o funduszu ratunkowym dla strefy euro, mimo że przyjął go rząd, a parlament ratyfikował) oraz lekceważenie zapisów Konstytucji⁴⁸. Pod petycją domagającą się usunięcia V. Klause z urzędu Prezydenta podpisało się 73000 osób niezadowolonych z udzielonej przez Prezydenta tak szerokiej amnestii⁴⁹.

Decyzja Senatu w przededniu końca drugiej kadencji Prezydenta V. Klause była odbierana jako uderzenie w jego reputację jako polityka kontrowersyjnego, który przez lata spędzone w czeskiej polityce (czy to jako premier, przewodniczący Izby Poselskiej czy prezydent) zjednoczył dosyć szeroki negatywny elektorat nastawiony krytycznie do jego decyzji i działań. Prezydenta V. Klause wzięt wówczas w obronę ówczesny minister spraw zagranicznych Karel Schwarzenberg, który wcześniej (w styczniu 2013 roku) przegrał walkę wyborczą o fotel prezydenta po odchodzącym po dwóch kadencjach V. Klause z Milošem Zemanem. Szef dyplomacji Czech tłumaczył, że „to, co zrobił V. Klaus było fatalnym nadużyciem władzy, ale nie zdradą stanu”⁵⁰. Ostatecznie w błyskawicznym postępowaniu Sąd Konstytucyjny oddalił zarzuty stawiane Prezydentowi, któremu w razie uznania za winnego i skazania na podstawie orzeczenia Sądu Konstytucyjnego groziło usunięcie ze stanowiska (i tak kończył drugą 5-letnią kadencję, a czeska konstytucja przewiduje, że jedna osoba może sprawować urząd prezydenta tylko przez dwie kadencje) oraz utrata prezydenckiej emerytury i prawa

⁴⁶ *Czeski senat chce postawić Klause przed trybunałem konstytucyjnym*. Gazeta.pl 4.03.2013. http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,13503294,Czeski_senat_chce_postawic_Klause_przed_trybunalem.html (dostęp: 13.09.2014).

⁴⁷ [mk]: *Klaus oskarżony o „zdradę”*. Trafi przed trybunał. TVN24.pl 4.03.2013. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/klaus-oskarzony-o-zdrade-trafi-przed-trybunal,309799.html> (dostęp: 3.09.2014).

⁴⁸ <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/794820,Prezydent-Czech-stanie-przed-Trybunałem-Konstytucyjnym> (dostęp: 13.09.2014).

⁴⁹ M. KOKOT, L. PALATA: *Prezydent Klaus będzie sądzony za zdradę*. Wyborcza.pl 4.03.2013. http://m.wyborcza.pl/wyborcza/1,105226,13503794,Prezydent_Klaus_bedzie_sadzony_za_zdrade.html (dostęp: 13.09.2014).

⁵⁰ *Vaclav Klaus nie stanie przed czeskim trybunałem*. Wyborcza.pl 27.03.2013. http://wyborcza.pl/1,76842,13643320,Vaclav_Klaus_nie_stanie_przed_czeskim_trybunałem.html (dostęp: 13.09.2014).

do kandydowania w przyszłości w wyborach⁵¹. Sędziowie Sądu Konstytucyjnego odrzucili wniosek w sprawie usunięcia Prezydenta z urzędu (choć niejednomyslnie), uznając go za nieaktualny, „ponieważ V. Klaus nie pełni już funkcji prezydenta”.

Prezydenta Czech nie można zatrzymać, pociągnąć do odpowiedzialności za przestępstwa, wykroczenia czy delikty administracyjne w czasie pełnienia przez niego funkcji⁵². Poprzedni przepis konstytucji Czech mówił o tym, że odpowiedzialność karna prezydenta była wykluczona na zawsze, a więc także po zakończeniu piastowania urzędu, co było rozwiązaniem raczej niespotykanym w innych państwach i rodziło wiele kontrowersji dotyczących tak szerokiego immunitetu przyznanego głowie państwa⁵³.

Czeska konstytucja przewiduje także, że prezydent może wystąpić do Sądu Konstytucyjnego o uchylenie uchwały parlamentu (Izby Poselskiej i Senatu) stwierdzającej niemożność wykonywania przez prezydenta funkcji z ważnych przyczyn. Sąd Konstytucyjny w swoim orzeczeniu może przychylić się do wniosku głowy państwa i uchylić uchwałę parlamentu całkowicie lub w stosunku do odpowiedniego okresu kadencji, może jednak także oddalić jego wniosek i potwierdzić istnienie ważnych przyczyn uniemożliwiających prezydentowi wykonywanie jego obowiązków.

Podsumowując, zakres kompetencji Sądu Konstytucyjnego w Czechach jest dość szeroki, gdyż oprócz badania konstytucyjności aktów prawnych rozstrzyga on także w sprawach, które mogą należeć do kompetencji innych organów — w innych państwach należą one do sądów powszechnych, sądu wyborczego czy Trybunału Stanu.

Charakter i skutki orzeczeń

Sąd Konstytucyjny w Czechach „podejmuje rozstrzygnięcia w formie orzeczeń i uchwał. Orzeczeniem rozstrzyga »o istocie sprawy«, a zatem rozstrzygnięcie służy do rozstrzygnięcia sporu. W innych sprawach decyduje w formie uchwały”⁵⁴. Orzeczenia i uchwały podlegają ogłoszeniu i publikacji w Zbiorze Orzeczeń i Uchwał Sądu Konstytucyjnego, a niektóre z nich muszą być ogłoszone w Dzienniku Ustaw Republiki Czeskiej (Sbírka zákonů).

⁵¹ Vaclav Klaus nie dopuścił się zdrady stanu. Szybki sąd nad prezydentem. TVN24.pl 5.03.2013. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/vaclav-klaus-nie-dopuscil-sie-zdrady-stanu-szybki-sad-nad-prezydentem,310113.html> (dostęp: 3.09.2014).

⁵² Art. 65 ust. 1 Konstytucji Republiki Czeskiej.

⁵³ *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej...*, s. 100—101.

⁵⁴ M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 87.

Orzeczenia Sądu Konstytucyjnego w Czechach od samego początku jego istnienia wywoływały ożywioną dyskusję wśród prawników, w kręgach politycznych czy społecznych i spotykały się zarówno z krytyką, jak i akceptacją. W swej ponad 20-letniej historii istnienia Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej rozpatrywał szereg istotnych spraw i wydał liczne rozstrzygnięcia, z których kilka zasługuje na uwagę.

Do orzeczeń, które zostały przyjęte z powszechną akceptacją w środowisku politycznym, prawniczym i społecznym, należy orzeczenie wydane w sprawie dekretu o konfiskacie majątku Niemców sudeckich, czyli tzw. dekretu konfiskacyjnego, wydanego w 1945 roku przez Prezydenta Czechosłowacji Edvarda Beneša⁵⁵. Sąd Konstytucyjny oddalił skargę konstytucyjną obywatela czeskiego narodowości niemieckiej, dotyczącą zwrotu majątku odebranego jego rodzicom. W skardze domagał się on uchylecia dekretu, na mocy którego sąd w Usti oddalił jego roszczenie. W wydanym orzeczeniu Sąd Konstytucyjny wyraził pogląd prawny, zgodnie z którym „porządek przeszłości nie może być stawiany pod osąd (przed sąd) porządku teraźniejszego, który jest już wzbogacony następnymi doświadczeniami, z których to doświadczeń czerpie i na wiele zjawisk patrzy i ocenia je z czasowego oddalenia”⁵⁶. Jak się jednak później okazało, Sąd Konstytucyjny w kolejnej podobnej sprawie zmienił zdanie, przyznając zwrot majątku na żądanie obywatela czeskiego, które uznał w ten sposób za zasadne i uchylił wyrok sądu powszechnego. To orzeczenie sądu stało się precedensowe i wpisało się w skomplikowane zagadnienia o charakterze „rozliczeniowym” z przeszłością, które nadal wywołują wiele gorących dyskusji wśród Czechów.

Sprawa dekretów wydanych przez Prezydenta E. Beneša po II wojnie światowej stała się znów żywa w czeskiej polityce w roku 2009, a to za sprawą ówczesnego Prezydenta V. Klause oraz reformy instytucji Unii Europejskiej, którą zakładał traktat lizboński podpisany w grudniu 2007 roku. Prezydent Czech zwlekał z podpisaniem wspomnianego traktatu (mimo że zatwierdziły go obie izby czeskiego parlamentu), uzasadniając to obawami i zastrzeżeniami co do Karty Praw Podstawowych jako ewentualnego źródła roszczeń majątkowych wysiedlonych Niemców sudeckich. Prezydent V. Klaus domagał się uzupełnienia tekstu traktatu lizbońskiego zastrzeżeniem, które miało ograniczyć obowiązywanie Karty Praw Podstawowych wobec Republiki Czeskiej, by nie stanowiła ona podstawy do zgłaszania przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości wniosków o zwrot majątku⁵⁷. Karta Praw Podstawowych stała się przedmiotem analizy prawnej ze strony Sądu Konstytucyjnego w Czechach,

⁵⁵ M. BORSKI: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 166—167.

⁵⁶ M. KRUK: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 88.

⁵⁷ *Vaclav Klaus: Podpisałem Traktat Lizboński*. Gazeta.pl 3.11.2009. http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,7217057,Vaclav_Klaus__Podpisałem_Traktat_Lizbonski.html (dostęp: 9.09.2014).

który 2-krotnie orzekał o zgodności zapisów Karty z Konstytucją Republiki Czeskiej. Ostatecznie Prezydent V. Klaus traktat ratyfikował jako ostatni w Unii Europejskiej.

Podobne emocje wywołuje w czeskim społeczeństwie sprawa lustracji i dekomunizacji, czyli osądzenia winnych zbrodni popełnianych w okresie realnego socjalizmu oraz rozstrzygnięcia, w jakim zakresie funkcjonariusze poprzedniego systemu mogą uczestniczyć w warunkach nowego demokratycznego systemu i rywalizacji o władzę. Czechosłowacja była pierwszym państwem Europy Środkowo-Wschodniej, które przyjęło ustawę lustracyjną (zakładającą lustrację, czyli fakt ujawnienia współpracy z organami bezpieczeństwa działającymi w poprzednim systemie, jak również dekomunizację). Ustawa lustracyjna została uchwalona przez parlament Czechosłowacji w październiku 1991 roku, a następnie podpisał ją Prezydent V. Havel. „Lustracja i dekomunizacja miała na celu ograniczenie dostępu do pewnych stanowisk osobom, które pracowały lub współpracowały z dawną służbą bezpieczeństwa”⁵⁸ (tylko w Czechach ustawa lustracyjna w swych zapisach zakładała wyeliminowanie z rywalizacji politycznej osób zajmujących określone stanowiska w aparacie partyjnym i państwowym ery socjalizmu). W 1992 roku Trybunał Konstytucyjny w Czechosłowacji nakazał wniesienie poprawek do ustawy lustracyjnej w części dotyczącej kategorii osób określanych jako współpracownicy, otrzymujących świadectwo lustracyjne. Po rozpadzie Czechosłowacji w Czechach ustawa była przedłużana (obecnie na czas nieokreślony), w Słowacji natomiast nie była realizowana i wygasła w 1996 roku. W praktyce Sąd Konstytucyjny Republiki Czeskiej „wykazał wielką wstrzemięźliwość w stosunku do rozpatrywania ustaw dekomunizacyjnych”⁵⁹. We wrześniu 1993 roku do Sądu Konstytucyjnego wpłynął wniosek 41 deputowanych o uchylenie ustawy o nielegalności rządów komunistycznych (ustawa o bezprawności reżimu komunistycznego i oporowi przeciw niemu), który Sąd odrzucił jako bezzasadny, wnioskodawcy zaś zarzucali ustawie, że opiera się na koncepcji odpowiedzialności i winy zbiorowej, co narusza zakaz dyskryminacji wyrażony w prawie międzynarodowym. Sąd uznał, że znaczna część wspomnianej ustawy nie ma charakteru prawnego, a jest tylko moralno-polityczną deklaracją⁶⁰.

Częstym przedmiotem orzekania Sądu Konstytucyjnego jest problematyka kompetencji organów władzy, a jedno z ważniejszych orzeczeń tegoż Sądu dotyczyło roli Senatu w postępowaniu ustawodawczym. Postępowanie przed Są-

⁵⁸ *Lustracja w krajach Europy Środkowej i państwach bałtyckich*. Raport OSW. Warszawa 2009. http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/raport_lustracja09.pdf (dostęp: 9.09.2014).

⁵⁹ Na podstawie tych dekretów po zakończeniu II wojny światowej z terenów ówczesnej Czechosłowacji wysiedlono ponad 2,5 mln Niemców sudeckich, ich majątek został skonfiskowany, a oni pozbawieni obywatelstwa czechosłowackiego. M. BORSKI: *Sąd Konstytucyjny...*, s. 146.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 167.

dem Konstytucyjnym zainicjowała grupa senatorów, którzy wskazywali na niewłaściwy tryb przyjęcia zmian m.in. do ustawy o wyborach gminnych i ustawy o wyborach regionalnych w 2004 roku. Czeska konstytucja przewiduje katalog spraw, które wymagają do zatwierdzenia zgody obu izb parlamentu — jest ona konieczna przy uchwalaniu wszystkich ustaw konstytucyjnych oraz trzech kategorii spraw: ordynacji wyborczej, ustawy o zasadach obradowania i wzajemnych kontaktach obu izb, o ich stosunkach zewnętrznych oraz ustawy o regulaminie obrad Senatu. Sąd Konstytucyjny, badając zastrzeżenia senatorów, uznał, że ustawa regulująca zasady i tryb wyborów do organów przedstawicielskich na szczeblu gminy i samorządowego kraju powinna być uznana za „ordynację wyborczą”, co oznacza, iż uchwalenie tej ustawy wymaga przyjęcia jej zarówno przez Izbę Poselską, jak i przez Senat (podkreślając tym samym stabilizującą rolę Senatu)⁶¹.

Na kształt i znaczenie sądownictwa konstytucyjnego w Czechach wpływ miała sytuacja, w jakiej doszło do uchwalenia nowej Konstytucji Republiki Czeskiej i ustawy o Sądzie Konstytucyjnym, oraz wzorce, do jakich odwołano się przy konstruowaniu przepisów dotyczących kompetencji Sądu Konstytucyjnego, a także jego miejsca w układzie władzy państwowej. Oparcie systemu prawnego na demokratycznych zasadach po upadku komunizmu wymagało stworzenia odpowiednich gwarancji przestrzegania praw i wolności przyznanych obywatelom, stąd też Sąd Konstytucyjny został wyposażony w szerokie kompetencje, gdyż to on właśnie miał stanowić instytucję odpowiedzialną za ochronę owych konstytucyjnie zagwarantowanych praw i wolności. Przy tworzeniu konkretnych rozwiązań odwołano się do unormowań niemieckich, które oparte są na założeniu szerokiego zakresu skargi konstytucyjnej oraz na silnej pozycji Sądu Konstytucyjnego jako gwaranta praw podstawowych⁶². Wydaje się, że dość powszechne jest przekonanie wśród społeczeństwa czeskiego, że Sąd Konstytucyjny stanowi obecnie istotny element ochrony demokratycznego porządku oraz praw i wolności obywatelskich, o czym świadczyć może liczba wpływających do Sądu skarg konstytucyjnych.

⁶¹ Ibidem, s. 151—152.

⁶² P. TULEJA, W. WRÓBEL: *Skarga konstytucyjna...*, s. 29.

Anna Czyż

The Constitutional Court of the Czech Republic

Summary

This chapter constitutes an analysis of several issues regarding the functioning of the Constitutional Court in the Czech Republic. The Court's terms of reference, based upon the legislative acts remaining in force as well as case law practice, play an extremely important part in the evaluation of the Court's role in the political system of the Czech Republic. Therefore, the Court's purview includes first and foremost examination of the legislative acts in terms of their conformity with the Constitution of the Czech Republic, investigation into constitutional complaints and ruling on charges against the President of the Czech Republic.

Key words: the Czech Republic, the Constitutional Court, constitutional complaints

Anna Czyż

Das Verfassungsgericht der Tschechischen Republik

Zusammenfassung

Das Kapitel beinhaltet die Analyse der die Tätigkeit des Verfassungsgerichtes in der Tschechischen Republik betreffenden Fragen. Um die Rolle des Gerichtes im politischen System der Tschechischen Republik zu beurteilen, musste man seine aus dem in dem Staat geltenden Recht entstehende Kompetenz und seine Rechtsprechungspraxis untersuchen. Zu wichtigsten Befugnissen des Verfassungsgerichtes gehören: die Prüfung der Verfassungsmäßigkeit der Gesetze und der Verfassungsklagen, und Erkennen der gegen den Präsidenten der Tschechischen Republik erhobenen Anklagen.

Schlüsselwörter: Tschechische Republik, Verfassungsgericht, Verfassungsklage